

IKVD IZSTRĀDĀJIS KRITĒRIJUS DIREKTORU DARBĪBAS NOVĒRTĒŠANAI

Daiga Kļanska, Izglītība un Kultūra, 2013. gada 5. decembris

Stājoties Izglītības kvalitātes valsts dienesta (IKVD) vadītājas amatā, Inita Juhņēviča uzsvēra, ka IKVD no kontrolējošas institūcijas ir jāklūst par padomdevēju skolu darbības uzlabošanai. Intervijā viņa atklāj, ka gada laikā sūdzību skaits par iespējamajiem pārkāpumiem izglītības iestādēs ir palielinājies, iespējams, tādēļ, ka IKVD aktīvāk sadarbojas ar masu informācijas līdzekļiem un sabiedrība ir vairāk informēta par IKVD darbību. IKVD šoruden ir izstrādājis Ministru kabineta (MK) noteikumu projektu „Kārtība, kādā akreditē izglītības iestādes un eksaminācijas centrus, vispārējās un profesionālās izglītības programmas un novērtē valsts un pašvaldību izglītības iestāžu vadītāju profesionālo darbību”, kurā noteikti kritēriji, kā turpmāk tiks novērtēta izglītības iestāžu vadītāju darbība. Pirmo reizi šajā normatīvā akta projektā definēti arī izglītības kvalitātes indikatori. Normatīvā akta projekts novembra sākumā iesniegts Izglītības un zinātnes ministrijā (IZM).

Ar kādām sūdzībām pēdējā gada laikā cilvēki vērsušies IKVD?

Sūdzību skaits pārsteidz – tās ir divas līdz trīs dienā. Tā kā IKVD mainījis attieksmi no skolu kontroles uz atbalsta sniegšanu, lielāku uzmanību pievēršam preventīvajai darbībai, aicinot skolu direktorus un vecākus zvanīt, pirms vēl kaut kas ir noticis. Konsultāciju skaits gan klātienē, gan pa tālruni ir būtiski pieaudzis.

Šā gada pirmajos sešos mēnešos bija ap 400 sūdzību, un uzskatu, kas tas ir daudz. 2012. gadā kopā bija 612 sūdzību. Esam pilnveidojuši sadarbību ar masu medijiem, cilvēki ir vairāk informēti, iespējams, tādēļ vairāk meklē palīdzību IKVD.

Visvairāk sūdzību saņemam par vispārējās izglītības iestādēm, bet tas ir likumsakarīgi, jo vispārīzglītojošo skolu skaitliski ir visvairāk.

Konfliktsituācijas ar skolu visbiežāk cenšas risināt vecāki, taču ir arī sūdzības no pašiem skolēniem. Pastāv anonīmais tālrunis, pa kuru var izklāstīt savu problēmu.

No skolotājiem ir neapmierinātība ar skolu direktoru rīcību, arī neskaidri jautājumi, kas saistīti ar darba samaksu vai slodzes noteikšanu.

Arī IKVD mājaslapā ir ievietota informācija, kas jau preventīvi var palīdzēt risināt dažādus jautājumus. Piemēram, viena no aktuālākajām problēmām ir vērtēšanas kārtība. Lai arī publicējam skaidrojumu, skolēniem un vecākiem joprojām bieži nav skaidrs, kāpēc izlikta tāda vai citāda atzīme, kādos gadījumos lieto apzīmējumu „nv” („nav vērtējuma”) u. tml.

Ar laikraksta starpniecību vēlos uzrunāt skolas un aicinu aktīvāk vecāku sapulcēs vai elektroniski vecākiem un bērniem skaidrot, kāda skolā ir vērtēšanas kārtība, cik ieskaīšu jābūt katrā mācību priekšmetā, jo atbilstoši izglītības standartam tā ir katra skolotāja kompetence – izstrādāt vērtēšanas kārtību. Ļoti būtiski, lai vecāki un arī bērni ar to būtu iepazīstināti.

Liela daļa sūdzību atklāj skolas un vecāku komunikācijas un sadarbības trūkumu. Protams, ir arī gadījumi, kad vecāki nevēršas skolā ar jautājumiem, bet uzreiz pie Ministru prezidenta vai izglītības un zinātnes ministra. Taču netrūkst arī gadījumu, kad kāds no vecākiem ir vērsies gan pie priekšmeta skolotāja, gan klases audzinātāja, gan direktora, gan izglītības pārvaldē, bet nav saņēmis atbildi uz savu jautājumu, – tad mūsu iesaistīšanās palīdz situāciju atrisināt.

Vai saņemat sūdzības arī par skolēnu drošību un vardarbību?

Apmēram 10 % sūdzību esam iesaistījušies drošības vai vardarbības jautājumu risināšanā, lai gan tā ir Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas kompetence. Tie ir gadījumi, kad skolu darbībā konstatēti pārkāpumi mācību procesā.

Vēlos uzsvērt, ka skolotājiem skolā ir tiesības rūpēties par disciplīnu un pieprasīt disciplīnu klasē un skolā. Bieži nākas secināt, ka skolotāji un direktori baidās un jūtas bezspēcīgi.

Izglītības likumā ir formulētas skolotāju un skolēnu tiesības un pienākumi, un skolēnu pienākums ir nepārkāpt citu bērnu tiesības, neapdraudēt sevi un citus bērnus, skolas darbiniekus un netraucēt citiem bērniem mācīties. Skolotājiem pret disciplīnas pārkāpumiem ir jāvēršas ļoti konsekventi, nedrīkst atbildēt, ka neko nevar izdarīt, jo katrā skolā ir iekšējās kārtības noteikumi, kas ir viens no būtiskākajiem katras skolas dokumentiem. Skolai jāuzraksta, kā rīkojas, ja tiek pārkāpti vieni vai otri kārtības noteikumi. Pēc pārkāpumiem ir jāseko konsekventai rīcībai.

Piemēram, skolēnam jāsaprot, kas sekos, kad stundas laikā mobilajā tālrunī sāks spēlēt spēles, ja konkrētajā stundā vai visās stundās mobilo tālruni lietot nav atļauts. Aicinu skolotājus un skolu direktorus apzināties, ka viņi ir saimnieki savā skolā. Skolas iekšējās kārtības noteikumi kopīgi ar vecākiem un skolēniem jāapspriež, jāvienojas par tiem, un pēc tam visām ieinteresētajām pusēm tie vienādi jāievēro.

Kā reāli darbojas MK noteikumos „Kārtībā, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos” paredzētā norma, ka agresīviem skolēniem jānodrošina atsevišķa telpa un individuāla mācīšana?

Zinu vienu konkrētu gadījumu, kad tas tika arī nodrošināts un skolēns mācījās atsevišķā telpā sociālā pedagoga klātbūtnē. Skolas atsauksme bija pozitīva – šāda prakse ir palīdzējusi.

Piemēram, novembrī kopā ar „Iespējamās misijas” pārstāvjiem viesojāmies kādā no Londonas skolām, un pārsteidza, ka arī skolas gaitenēs ir galdi, pie kuriem mācās skolēni. Uz jautājumu, kāpēc tā, saņēmām atbildi, ka tie ir skolēni, kas pārkāpuši disciplīnu – stundu laikā nav pratuši uzvesties vai nav kaut ko izpildījuši. Viņi tādā veidā saņem sodu un netraucē mācīties pārējiem. Skolotāji viņu darbam sekoja līdzī pa atvērtajām kabineta durvīm. Arī tāds risinājums citur tiek izmantots.

Vai saņemat sūdzības par mācību līdzekļu iegādi?

Diskusija par šo jautājumu bija mācību gada sākumā. Tā kā jaunās normas tika pieņemtas augustā, manuprāt, skaidrojošais darbs nevarēja tikt veikts tik efektīvi un ātri, kā vēlētos, tādēļ bija neskaidrības. Visvairāk jautājumu bija par dienasgrāmatām, jo jau pavasarī skolu direktori bija aicinājuši tās nopirkt laikus, tikai vēlāk tiesībsargs sniedza skaidrojumu, ka dienasgrāmata ir obligātās dokumentācijas sastāvdaļa un tā jānodrošina no skolas vai pašvaldības līdzekļiem. Tie vecāki, kuri prasīja naudu atpakaļ, to varēja saņemt.

Mani nepatīkami pārsteidza, kā tiek interpretētas likuma normas. Piemēram, par darba burtnīcām. Jārēķinās, ka valsts līdzekļi ir ierobežoti un darba burtnīcas galvenokārt tiek nodrošinātas svešvalodās un sociālajās zinībās, taču bieži ir gadījumi, kad finansiālu apsvērumu un taupības nolūkos liegts tajās veikt ierakstus. Ja tajās neļauj bērniem rakstīt un

ar tām strādāt, zūd šo burtnīcu pedagoģiskā un metodiskā jēga. Aicinu skolas izvērtēt, kādus mācību līdzekļus iegādāties, lai tos varētu izmantot paredzētajiem mērķiem.

Iepriecina, ka skolas līdz šim ir bijušas gatavas sadarboties un domstarpības ir novērstas.

IKVD nesen ir izstrādājis nosacījumus skolu direktoru darbības novērtēšanai. Ar ko skolu vadītājiem būs jārēķinās?

Noteikumu projekts ir iesniegts IZM, un ceram, ka tuvākajā laikā to izskatīs arī valsts sekretāru sanāksmē un virzīs apstiprināšanai valdībā. Paredzēts, ka noteikumi stāsies spēkā ar 2014. gada 1. janvāri, bet direktoru vērtēšana kā process sāksies ar 2014. gada 1. septembri, lai būtu laiks sagatavoties.

Šā gada augustā Izglītības likumā stājās spēkā jauna norma, ka direktora profesionālo darbību novērtēs atbilstoši MK noteiktai kārtībai. Normatīvā akta izstrādes procesā kopā ar Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrību un citiem sociālajiem partneriem vienojāmies, ka direktoru vērtēšana notiks vienlaikus ar skolas akreditāciju.

Iestādes vadītāja profesionālās darbības novērtēšanai esam izvirzījuši sešus kritērijus: izglītība, tālākizglītība un profesionālā pieredze; iestādes darbības plānošana un organizēšana; iestādes personāla resursu pārvaldīšana; iestādes materiāltehnisko resursu pārvaldīšana; sadarbības veidošana; iestādes mērķu, uzdevumu un rezultātu sasniegšana, jo tās ir kompetences, kas svarīgas, strādājot skolas direktora amatā.

Izvērtēšanā tiks piesaistīti vietējās pašvaldības izglītības speciālisti, kas pārstāvēs darba devējus, arī IKVD pārstāvji. Direktora darbību vērtēs ne ātrāk kā divus gadus pēc stāšanās amatā. Sāksim ar tām skolām, kurām paredzēta kārtējā akreditācija.

Akreditācijas noteikumos esam iestrādājuši arī izglītības kvalitātes indikatorus: izglītību ieguvušo skaits; valsts pārbaudes darbu rezultāti; to izglītojamo skaits, kuri ir atstāti uz otro gadu tajā pašā klasē; finansējums uz vienu izglītojamo; izglītību ieguvušo turpmākā izglītība un nodarbinātība; to izglītojamo skaits, kuri bez attaisnojoša iemesla ilgstoši neapmeklē iestādi; to izglītojamo skaits, kuri apgūst interešu un profesionālās ievirzes izglītības programmas; to izglītojamo skaits, kuri mācās pēc individuālā mācību plāna, izglītojamo skaita izmaiņas; to izglītojamo skaits, kuri konkrētā izglītības programmā vienā gadā apgūst divu vai vairāku klašu mācību priekšmetu saturu.

Mana pārlicība – lai spriestu, vai izglītība ir vai nav kvalitatīva, jābūt kaut kam, pret ko to mērām, un nedomāju, ka vienīgais rādītājs ir valsts pārbaudes darbu vai mācību priekšmetu olimpiāžu rezultāti. Kategoriski esmu pret skolu salīdzināšanu pēc šiem rādītājiem. Manuprāt, mums ir izdevies noteikt desmit objektīvus rādītājus, kas parādītu, vai konkrētajā skolā skolēni ir motivēti mācīties. Ir svarīgi analizēt ne tikai rezultātus, bet arī mācību procesu.

Atsevišķi rādītāji vēl nav pieejami, piemēram, valstī nav apkopota informācija par bērniem, kuri ir reģistrēti, bet neapmeklē skolu, kavē stundas.

Apkoposim informāciju, cik ir skolēnu, kuriem tiek nodrošināts individuālais plāns, – gan talantīgo, gan to, kam mācības sagādā grūtības.

Dažus indikatorus vērtēs jau ar 2014. gada 1. septembri, bet atsevišķus – ar 2015. gadu.

Manuprāt, svarīgi ir arī tas, cik bērnu apmeklē interešu izglītības pulciņus. Plānojam, ka visa apkopotā informācija par kvalitātes indikatoriem būs atspoguļota mūsu mājaslapā.

Kādas sekas izglītības sistēmai radījis finansēšanas modelis „nauda seko skolēnam”? Vai mazajās skolās, kur finansējums mazāks, izglītības kvalitāte ir zemāka nekā lielajās skolās? Direktori, manuprāt, pamatoti ir neapmierināti, jo sākumskolās koeficients 0,75 – nepilnā samaksa – ierobežo iespējas nodrošināt visu nepieciešamo, arī algot vietnieku utt.

Finansēšanas modelis tika ieviests krīzes laikā, kad izglītībai tika samazināts finansējums, lai to sadalītu atbilstoši bērnu skaitam un nodrošinātu izglītības programmu īstenošanu.

Pašlaik, izvērtējot akreditācijas rezultātus un sūdzības, secinām, ka pēc šāda finansēšanas modeļa izglītības iestādēs netiek nodrošinātas visiem bērniem vienādas iespējas saņemt kvalitatīvu izglītību. Lielajās skolās bērniem tiek piedāvāts gan atbalsta personāls, gan pagarinātās dienas grupas, savukārt skolās, kur bērnu skaits ir mazāks par 100, ar grūtībām var nodrošināt izglītības programmas īstenošanu.

No valsts izglītības politikas viedokļa ir jādomā par vienādām iespējām saņemt kvalitatīvu izglītību visiem bērniem un atbildību nedrīkst novelt uz pašvaldībām. Latvijā no aptuveni 700 skolām ir vairāk nekā 200 skolu, kurās bērnu skaits nesasniedz simtu. Ja nemaina finansēšanas modeli, tad mazajām skolām jāpiešķir speciālas mērķdotācijas, lai nodrošinātu nepieciešamo.

Publiskajā telpā izskanēja informācija, ka ar šā gada 1. septembri lielāku finansiālu atbalstu saņems tieši mazās lauku skolas. Vai realitātē tā ir noticis?

Mūsu rīcībā nav informācijas, vai ir finansiāli uzlabojumi, bet akreditācijas procesā secinām, ka izglītības iespējas bērniem ir ļoti dažādas, taču mazo lauku skolu stiprās puses ir individuāls atbalsts, vide, mikroklimats.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) starptautiskā izglītības kvalitātes pētījumā, par kuru ziņos Andris Kangro, Latvija izceļas ar to, ka izglītības iestādes kompensē sociālo nevienlīdzību, kas, protams, skolām ir papildu darbs, jo jānodrošina ne tikai mācību process, bet jārisina arī sociālie jautājumi.

Vai kopš iepriekšējā pētījuma rezultātu prezentācijas izdevies realizēt IZM iecerī, ka vairāk uzmanības jāpievērš īpaši talantīgajiem bērniem, jo tieši darbs ar talantīgākajiem skolēniem valstī ir vājš?

Joprojām nākas secināt, ka talantīgo un izcilo skolēnu sasniegumi nav tik augsti, jo skolēnu, kuru sasniegumi tiek novērtēti ar augstāko – 5. un 6. – līmeni, kļūst arvien mazāk. Paredzēts veikt detalizētu analīzi, lai izpētītu cēloņsakarības, kāpēc ir tādi rezultāti.

Varbūt atšķiras mācību uzdevumi, saturs, ko mācām?

Jā, ir secināts, ka, piemēram, matemātikas uzdevumi, kādus uzdod valsts pārbaudes darbos, ir citādi, lai gan pamazām ievieš arī uzdevumus, kuros nepieciešama analīze, domāšana.

Šoruden sākot administrēt bērnu uzraudzības pakalpojumus. Kā notiks aukļu izglītības dokumentu pārbaude?

Šī funkcija IKVD ir pilnīgi jauna, reģistrējam bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzējus jeb aukles, izvērtējam viņu izglītības atbilstību, to, vai nav bijuši pārkāpumi, u. tml. Patlaban daudzām auklēm nav atbilstošas izglītības, bet MK noteikumos paredzēts, ka līdz 2014. gada 1. janvārim tā ir jāiegūst. Ja atkārtoti secināsim, ka aukles šo mēnešu laikā nebūs pabeigušas atbilstošu mācību programmu, tad ar nākamā gada 1. februāri šīs personas izslēgsim no reģistra. IKVD mājaslapā ir publicēta informācija par licencētām aukļu mācību programmām un izglītības iestādēm, kas tās nodrošina.

Statistika

IKVD šā gada pirmajā pusgadā saņemti un izskatīti 320 iesniedzēju 277 iesniegumi, kuros informēts par 571 problēmjaudājumu, t. sk.:

- 132 iesniegumi (47,7 %) saņemti no skolēnu vecākiem un to pārstāvjiem,
- 59 (21,3 %) – no dažādām fiziskām un juridiskām personām,
- 37 (13,3 %) – no skolēniem,
- 32 (11,6 %) – no izglītības iestāžu darbiniekiem, t. sk. pedagogiem,
- 13 (4,7 %) – no anonīmiem iesniedzējiem,
- 4 (1,4 %) – no žurnālistiem.

Izskatot 427 jautājumus, konstatēts:

- 226 jautājumos minētā informācija par iespējamajiem normatīvo aktu pārkāpumiem apstiprinājās, bet 201 – neapstiprinājās;
- 17 no 226 izskatītajiem jautājumiem tika ierosināta lietvedība administratīvā pārkāpuma lietā;
- no 17 ierosinātajām lietvedībām administratīvā pārkāpuma lietās:
 - 1 jautājumā (5,9 %) uzsāktā administratīvā pārkāpuma lietvedība izbeigta,
 - 2 (11,8 %) – izteikts brīdinājums,
 - 14 (82,3 %) – piemērots naudas sods, t. i.:
 - 5 jautājumos (35,7 %) – par reģistrācijas, licencēšanas vai akreditācijas noteikumu pārkāpšanu;
 - 4 (28,6 %) – par izglītojamo tiesību pārkāpšanu;
 - 3 (21,5 %) – par izglītības iestādes vadītāja pienākumu nepildīšanu;
 - 1 (7,1 %) – par izglītības programmas īstenošanu neatbilstoši licencētajai programmai;
 - 1 (7,1 %) – par pedagoga, kura izglītība un profesionālā kvalifikācija neatbilst prasībām, pieņemšanu darbā un darba tiesisko attiecību turpināšanu ar šādu pedagogu.

Biežāk minētie un izskatītie jautājumi saistīti ar šādām tēmām:

- 91 problēmjaudājums (26,6 %) – ar izglītības iestādes vadītāja pienākumu pildīšanu,
- 57 (16,7 %) – ar pedagogu izglītības un profesionālās kvalifikācijas atbilstību normatīvo aktu prasībām,
- 41 (12,0 %) – ar pedagogu pienākumu pildīšanu,
- 36 (10,5 %) – ar izglītības programmas īstenošanu,
- 34 (9,9 %) – ar izglītojamo vecāku tiesībām,
- 31 (9,1 %) – ar izglītojamo tiesībām,
- 27 (7,9 %) – ar izglītojamo pienākumiem,
- 25 (7,3 %) – ar pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības standartu piemērošanu, tostarp izglītojamo vērtēšanu.